

SOOME MUSTLASTE KOHANIMED

PAUL ARISTE

WITH A SUMMARY :
THE PLACE-NAMES OF THE FINNISH GIPSIES

TARTU 1940

Kui lehitseda Soome mustlaste kohta käivaid kirjapanusid, siis torkab varsti silma, et selles mustlasmurdes on peale muude omapärasuste¹⁾ tähelepandavaks erijooneks veel see, et nende paikade kohta, millega tihedasti kokku puututakse, tarvitatakse omakeelseid nimesid. Nõnda ei ole tingimata asjaolud Eesti või ka mõne teise maa mustlasmurdes. Eesti mustlased näiteks tarvitaavad ikka eestikeelseid kohanimesid. Peamiselt Setumaal rändavatel vene mustlastel võib eesti nimede asemel esineda küll venekeelseid ja läti mustlased tarvitavad mõnede kohtade nimetust läti-keelsena, kui läti vaste on üldse olemas, nagu näit. *tērpata* ~ *tār-pata* 'Tartu', läti *Tērpata*, kuid iseseisvate mustlaskeelsete nimede arv on täiesti tähtsusetu. Needki nimed, mida võib kohata, on harilikult vaid mustlaste keeleuususele suupäraseks tehtud kohalikud eestikeelsed nimetused. Soome mustlaste omakeelne kohanimestik on aga hästi rikas ning õige huvitaval teel saadud, nõnda et on põhjust seda lähemalt vaadata kohanimedele tekkimise üldprobleemidegi seisukohalt.

Allpool käsitlusele tulevad mustlaskeelsed kohanimed on võetud peamiselt Arthur Thesleff'i sõnaraamatust „Wörterbuch des Dialekts der finnländischen Zigeuner“ (Helsingfors 1901). Mõned nimed on allakirjutanu paberile pannud Jyväskylä 1939. aasta suvel. Soomekeelsed vasted on teosest „Suomenmaa, maantieteellis-taloudellinen ja historiallinen tietokirja“ (Helsingissä 1919—. I = Uudenmaan lääni; II = Ahvenanmaan lääni; III = Turun ja Porin lääni; IV = Hämeen lääni; V = Viipurin lääni; VI = Mikkelin lääni; VII = Vaasan lääni). Osa soome vasteid on ka „Iso Tietosanakirja“ järgi. Thesleff'i sõnaraamatus on ainult nendel kohanimedel soomekeelsed vasted, millel ei ole rootsikeelset nime.

Tõuke mustlaste omakeelse kohanimestiku arenemiseks ei ole andnud mitte üksnes tahe nimesidki oma keele süsteemi sulatada,

1) Vt. P. Ariste, Über die Sprache der finnischen Zigeuner. Öpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1938.

vaid kõigepealt just soov valitseva rahva eest saladuses hoida kohti, mida mustlaskeelses kõnes tuleb nimetada. Mustlastel on vägagi sageli põhjust kuuljate eest varjata oma rändamiste jälgi ja suunda. Soomes on mustlaskeel langenud suurel määral salakeele, rootvelši tasemele, mida hoitakse peamiselt sellepärast elus, et vajaduse korral ennast väljendada nõnda, et sellest ümbrus ei saa aru. Rootvelsis on harilikuks nähtuseks see, et muudetakse kohanimed. Soome mustlastel on ka osa isikunimesid muudetud omakeelseks samadel põhimõtetel nagu vaatlusele tulevad kohanimed.

Põhimõtteid, mille järgi Soome mustlased on kujundanud oma kohanimed, on mitu. Kõige lihtsamaks, kuid mitte kõige harilikumaks põhimõtteks on see, et olemasolevale soomekeelsele nimele on antud mustlaskeelne kuju. Samuti on Soome rootsikeelsed kohanimed teatud määranii kohandatud oma keele nõuete järgi. Siia rühma kuuluvad soome keelest saadud nimed on järgmised:

Alavūdaki phū 'Kirchspiel Alavo' < soome *Alavus*, gen. *Alavuden*. *Alavudenjärvi*.

Antrea čürükä 'Kirchspiel St. Andreae' < *Antrea*.

Ettäriki phū, *Ätteriki phū* 'Kirchspiel Ätsäri' < *Ätsäri*, *Ähtäri*.

Hämōsko them 'Tavastland' < *Häme*.

Hämäko fōros 'Stadt Tavastehus' < *Hämeenlinna*.

Idaki phū 'Kirchspiel Iittis' < *Iitti*.

Igali, *Iggaki phū* 'Kirchspiel Ikalis' < *Ikaalinen*, *Ikalinen*.

Karviaki phū 'Kirchspiel Sastmola' < *Merikarvia*.

Kitiaki phū 'Kirchspiel Kides' < *Kitee*.

Käksalmako fōros 'Stadt Kexholm' < *Käkisalmi*.

Labuva 'Kirchspiel Lapua' < *Lapua*.

Lappako them 'Lappland' < *Lappi*.

Mikkelako fōros 'Stadt St. Michel' < *Mikkeli*.

Multiaki khangari 'Kirchspiel Multia' < *Multia*.

Pernaki phū 'Kirchspiel Perno' < *Pernaja*, *Perna*.

Töüsäki khangari 'Kirchspiel Töysä' < *Töysä*.

Vihtiki phū 'Kirchspiel Wichtis' < *Vihti*.

Vähem on neid nimesid, mille lähtekohaks on rootsi keel. On tähelepandav, et ka puht-soomekeelse ala kohta käivate nimede hulgas on mõni rootsi algupäraga:

Burgako fōros 'Stadt Borgå' < rootsi *Borgå*; soome *Porvoo*.

Norbotnos 'Norrbotten' < *Norrbotten*, soome *Pohjanmaa*.

Ōboako fōros, *Ōbova* 'Stadt Åbo' < *Åbo*, soome *Turku*.

Vederlaht 'Kirchspiel Vederlaks' < *Vederlaks*, soome *Viro-lahti*. Nimi on õigupoolest kontaminatsioon rootsi ja soome keelest, sest lõpposis *laht* põlvneb soomest.

Esitatud nimed annavad enam-vähem täpselt edasi soome resp. rootsi eeskujusid. Laenatud nimedele on lisatud vaid mustlaskeelsed tuletuslõpud *-ko* ~ *-ki* ja *-sko* ~ *-ski*, millega moodustatakse nimisõnadest maskuliinseid ja feminiinseid omadussõnu ja millel võib olla ka genitiivi funktsioon. Samuti on laenatud nimedele antud mustlaskeele nõuete järgi maskuliinne või feminiinne kuju lõppude *-os*, *-a* ja *-i* lisamisega. Paaril korral kajastavad mustlaskeelsed nimed soome lokaalseid murdekujusid, nagu *Käksalmako*, mis peab lähtuma lõppkaolisest *Käksalmi*. *Labuva* eeldab lähtumist murdekujust *Lapuva* ja nimes *Ettäriki*, *Ätteriki* esineb tuntud murdejoon *ts* > *tt*. Omapäraseks nähtuseks on see, et nimedes *Labuva*, *Igali* ja *Idaki* vastab soome *k*, *t*, *p*-le mustlaskeeles *b*, *g*, *d*. Seesugune esindus ei ole sugugi ootuspärane, sest mustlaskeeles esineb samasuguseid hõngamata sulghäälikuid, mida tunneb soome keel. Heliliste mediate esinemine tuleb panna ületatluse arvele. Seda ületatlust võib kohata ka laensõnades, nagu *kandavā* 'tragen' > soome *kantaa*.

Et maale hilisem sissetungija võtab üle algelanikkude käest kohanimed ja kujundab need ümber oma keele foneetiliste, fonoloogiliste ja morfoloogiliste nõuete järgi, on harilik nähtus. Kohanimed võivad sageli püsida mitme uue rahvuse juures, kes on tulnud teineteise peale, seega veel aastasadade jooksul kõneldes algelanikkude olemasolust ning levikust. Meie lähema ümbruse ning soome-ugri rahvaste alalt on selle kohta ohtrasti andmeid näit. järgmistes uurimustes: J. Melich, *A honfoglaláskori Magyarország* (A magyar nyelvstudomány kézikönyve, Budapest 1929); M. Vasmer, *Beiträge zur historischen Völkerkunde Osteuropas I—III* (Berlin 1932—1935): I Die Ostgrenze der baltischen Stämme, II Die ehemalige Ausbreitung der Westfinnen in den heutigen slavischen Ländern, III Merja und Tscheremissen; I. Westman, *Nyländska önamn I. Västra och mellersta samt östra Nyland intill språkgränsen* (Folkmålsstudier III, Helsingfors 1935, eriti lk. 37—42); V. Nissilä, *Vuoksen paikannimistö I* (väitekirj, Helsinki 1939); P. Ariste, *Ortnamnen i Pühalepa och Reigi socknar på Dagö* (Svio-Estonica 1938, Tartu 1938); K. B. Wiklund, *De lapska och finska ortnamnen vid Kiruna och Torne-träsk*. Särtryck ur „Le Monde Oriental“ IV—V, Uppsala 1910.

Teiseks kohtame Soome mustlastel kohanimesisid, mis on tõlgitud soome keelest mustlaskeelde. Kui soome kohanimi koosneb ühest ainsast sõnast või on mingisuguse lõpuga ühest sõnast tuletatud, on sõnatüvi asendatud samatähenduselise mustlaskeelse tüvega. Ka mõnedest liitsõnalistest nimedest näeme, et on tõlgitud mõlemad osised. Siia kuuluvad nimed, nagu:

Barruni khangari 'Kirchspiel *Kivikirkko*'; *barruno*, *barruno* 'steinern', *bar* 'Stein', *khangari* 'Kirche', soome *kivi*¹⁾ 'sten', *kirkko* 'kyrka'.

Bengeski phü 'Kirchspiel *Hüttola*'; *bengesko* 'Teufel(s)-', *beng* 'Teufel', soome *hiitola* 'hiisis hem, onda andars tillhåll', *hiisi* 'mäktig ond ande, som vistades i berg, skogar, sjöar, till och med inne i jorden, hin onde, fan jne.'

Brüni phü 'Kirchspiel *Ruskeala*'; *brüno* 'braun', soome *ruskea* 'mörkröd, rödbrun, kopparfärgad, rödlett, ljusbrun, rödgul, brandgul'.

Fejeski phü 'Kirchspiel St. Johannis', soome *Johannes*; *Feja*, *Föja* 'Johan', *fejesko dives* 'Johanni'.

Gurvano them 'Karelen', soome *Karjala*; *gurvano* 'Kuh-', *gurvano mas* 'Rindfleisch', soome *karja* 'boskap, fänad; fähop, fädrift, boskapsdrift, hjord'.

Län 'Fluss Wuoksen', soome *Vuoksi*. Selle ja järgneva nime lähtekohaks on mustlaskeelne sõna *län* 'jögi', mida Soome mustlastelt ei ole registreeritud, kuid mida tunnevad muud mustlas-murded. Vrd. soome *vuoksi* 'flod (tidvattnets stigande), uppsjö; ström; elf'.

Länjaki knikka 'Wasserfall *Imatra*'; *Länjaki* on tuletis eelmisest nimest, *knikka* 'Nacken', soome *kosken niska* 'stället närmast ofvan en fors, öfversta delen af en fors', *niska* 'nacke'.

Löli phü 'Kirchspiel *Ruskeala*'; *löto* 'rot', soome *ruskea*, vt. *Brüni phü*.

mouvaki phü 'Kirchspiel *Kangasala*'; *mouvako* 'Heide-', *mouva* 'Heide', soome *kangas* 'mo, hed, sandhed, sandbacke', *kangas-ala* 'stället nedanom mon'.

Nēvi khangari 'Kirchspiel *Nykyrka*', soome *Uusikirkko*; *nēvo* 'neu', *khangari* 'Kirche', soome *uusi* 'ny, färsk, rå, okokt', *kirkko* 'kyrka'.

1) Soomekeelsed vasted on Elias Lönnroti „Suomalais-ruotsalainen sanakirja“ järgi.

Nēvo gāu 'Dorf *Uusikylä* in *Sordavala*'; *nēvo* vt. eelm., *gau* 'Dorf' (arvatavasti trükiviga pro *gāu*), soome *uusí* vt. eelm., *kylä* 'by, gård, bolby, byalag, församling'.

Nēvo them 'Nyland', soome *Uusimaa*; vt. eelm., *them* 'Land', soome *maa* 'jorden, jord, land, mark, grund, jordmån, trakt, landsbygd; land, rike jne.'

Parni phū 'Kirchspiel *Walkeala*', soome *Valkeala*; *parno* 'weiss', soome *valkea* 'hvit, ljus, lysande'.

Strömma 'Kirchspiel *Virdois*', soome *Virrat*; *strömma* 'Strom', soome *virta* 'ström, elf, flod'.

Liitsõnalistest kohanimedest on harilikumalt tõlgitud ainult üks osis, olgu esimene või teine, kumb nime laenajale on näinud ilmekamana või iseloomustavana. Ainult esimene osis on tõlgitud järgmistes nimedes:

barakako phū '*Petäjävesi*' (autori kirjapanek); *barākako* 'Rinden-', *barāka* 'Rinde'. Nimi on tegelikult elliptiline tõlge, sest ainult *baraketiko kacht* (esineb Thesleffil) võib tähistada 'honka', vrd. ka *barkattiko* 'Petäjäleipä'.

Barruni phū 'Kirchspiel *Kivinebb, Kivennapa*'; *barruno* 'steinern', *bar* 'kivi'; soome *kivi* 'sten'.

Başnesko fōros, Bachnesko fōros 'Stadt *Kexholm*', soome *Käkisalmi*; *başno, bachno* 'Hahn' ja ka 'gök', soome *käki* 'gök'.

Čarjaki phū 'Kirchspiel *Ruokolaks*', soome *Ruokolahti*; *čarjako* 'Gras-', *čar* 'Gras, ruoho, ruoko' (sõnaraamatus on ekslikult trükiviga 'ruoka'), soome *ruoko* 'rör, vass; säfstrå'.

džīvesko fōros 'Stadt *Jyväs kylä*', allakirjutanu on pannud kirja *džīvesko* 'Jyväs kylä', *džīveski phū* 'Jyväs kylän pitäjä'; *džīvesko* 'Roggen-', *džiu* 'Roggen, jyvä, ruis', soome *jyvä* 'korn, sädeskorn; frökorn'; *jyvät* 'säd, spannmål', *jyväs kylä* 'spannmålsrik by'.

Gōneski phū 'Kirchspiel *Säkkijärvi*'; *gōnesko* 'Sack-', *gōno* 'Sack', soome *säkki* 'säck'.

Kokaleski phū 'Kirchspiel *Luumäki*'; *kokalesko* 'Knochen-', *kokales* 'Knochen', soome *luu* 'ben'.

Kurkeski phū 'Kirchspiel *Pyhäjärvi*'; *kurkesko* 'heilig', soome *pyhä* 'helig, ren, kysk, sedig, sankt jne.'

Khasseski phū 'Kirchspiel *Heinjoki*'; *khassesko* 'Heu-', *chas* 'Heu', soome *heinä* 'höstrå, hö, gräs, ört'.

mōzaki phū 'Kirchspiel *Suojärvi*'; *mōzako* 'Morast-, Moos-', *mōza* 'Morast, Moos', soome *suo* 'kärr, moras, mosse'.

müleski phū 'Kirchspiel *Kuolemajärvi*'; *mülesko* 'Toten-', *mülo* 'Tod, Leiche', soome *kuolema* 'död, ändalykt, dödsfall, dödssätt, fränfälle'.

Nijaleski phū 'Kirchspiel *Kesälaks*', soome *Kesälahti*; *nijalesko* 'Sommer-', *nijal* 'Sommer', soome *kesä* 'sommar'; 'träde', *kyntää kesää* 'köra upp träde, träda'.

Orhoski phū 'Kirchspiel *Orimattila*'; *orhosko* 'Hengst-', *orhos* 'Hengst', soome *ori* 'hingst'.

Parni phū 'Kirchspiel *Walkjärvi*', soome *Valkjärvi*; *parno* 'weiss', soome *valkea* 'hvit'.

Sasturni phū 'Kirchspiel *Rautjärvi*'; *sasturno* 'eisern', *saster* 'Eisen', soome *rauta* 'jern'.

Sasturno gāu '*Rautakankaan kylä* in *Sordavala*'; vt. eelm.

Spikklēraki phū 'Kirchspiel *Savitaipale*'; *spikklērako* 'Lehm-', *spikklēra* 'Lehm', soome *savi* 'lera'.

Strannaki öja 'Kirchspiel *Rantasalmi*'; *strannako* 'Strand-, Ufer-', *stranna* 'Strand, Ufer', soome *ranta* 'strand, kust, brädd, kant'.

Trānoski phū 'Kirchspiel *Kurkijoki*'; *trānosko* 'Kranich-', *trānos* 'Kranich', soome *kurki* 'trana'.

Truššuleski phū 'Kirchspiel *Mohla* (*Pyhäristin pitäjä*)', soome *Muolaa*; *truššulesko*, *truchhulesko* 'Kreuz-', *truššul*, *truchhul* 'Kreuz', soome *risti* 'kors jne.'

Öjaki phū 'Kirchspiel *Saarijärvi*'; *öja* 'Insel', soome *saari* 'liten ö, holme; halfö'.

Tunduvalt vähem on neid nimesid, mis on tõlgitud soomekeelse nime teise osise järgi:

fossa '*Vaajakoski*' (autori kirjapanek); *fossa* 'Strom', autori keelejuhi andmeil ka 'koski', soome *koski* 'fors, ström- l. vattenfall; elf'.

Panjeski phū 'Kirchspiel *Artsjö*', soome *Artjärvi*; *panjesko* 'Wasser-' etc., *pāni* 'Wasser, See, Tau'.

Phūjako ennos 'Kapell *Nuijamaa*'; *phū* 'Erde, Land, Kirchspiel', soome *maa* 'land' jne. Nime võiks seletada ka teisel viisil. Vt. viimast rühma.

Strömmaki phū 'Kirchspiel *Leppävirta*'; *strömmako* 'Strom-', *strömma* 'Strom', soome *virta* 'ström, elf, flod'.

Äsja esitatud nimed on tõlgitud soome keelest. Rootsi keel on olnud eeskujuks järgmistele nimedele:

Finitiko them, Fintiko them 'Finland'; *finitiko, fintiko* 'finnisch', *finnos* 'Finne', *them* 'Land jne.'. Ei ole sugugi võõristav, et mustlased nimetavad Soomet rootsi keelest saadud nime-tusega, sest Soome mustlased on teatavasti Rootsi kaudu tulnud ja kõigepealt rootslaste käest kuulnud Soome maast ja rahvast.

Lenjako föros 'Stadt Åbo'; *län* 'jõgi' (sõna puudub Thesleffil), rootsi *ä* 'jõgi'. Nimi võib aga olla ka iseseisev mustlaskeelne moodustis Turust läbivoolava Aura jõe järgi. Vt. viimast nime-rühma.

Öjaki phū 'Kirchspiel Björkö', soome *Koivisto*; rootsi *ö* 'saar', mida tähendab ka mustlaskeelne *öja*.

Kohanimedega täielikku või osalist tõlkimist ühest keelest teise esineb muudegi keelte kokkupuute-alal. Nõnda on endisel karjala alal Kemi maakonna venelastel kõrvuti kohanimed *Kivijarva* ja *Kammenoje Ozero* < soome *Kivijärvi*, *Matola Lakši* ja *Melkaja Guba* < *matala laksi*, *Cheinajarvi* ja *Sennozzero* < *Heinäjärvi* (Vasmer, Beiträge II, 65. Vt. ka Vasmer, Beiträge III, 20 jj-d).

Senitoodud nimedes on mustlasel olnud enam-vähem kerge aru saada, missugustest soome keele elementidest vastav nimi koosneb. Tõlkides nime on tõlkija pidanud silmade ees assotsiatsioon-tekitava sõna tänapäevast tähendust ja vastava nime praegust kõlalist lähedust selle sõnaga, hoolimata sellest, kas nimi ja sõna tõesti kuuluvad etümoloogiliselt ühte. Edasi järgneb rida nimesid, mis ei kuulu silmanähtavalt etümoloogiliselt ühte nende sõnadega, millega mustlaste keeletunne on nad ühendanud. Nimel ja sõnal on ainult juhuslik lähedane või kaudne sarnasus. Sageli on rahva etümologiseerimistahtel pidanud olema vägagi suur fantaasia, et ühte viia kohanime ja sõna. Rahvaetümoloogiliselt seletatud ning vastavalt tõlgitud nimed on järgmised:

Baräka, Baräkaki phū 'Kirchspiel Parikkala'; *baräkako* 'Rinden-', *baräka* 'Rinde'. Soomekeelset nime on arvatud ühte kuuluvat sõnaga *parkki* 'bark, garfvarbark'.

Chümmeräko föros 'Stadt Wasa', soome *Vaasa*, autori kirja-panekute järgi *hümraško föros*; *chümmeräko* 'Schwachbier-', *chümmerä, sümmerä* 'Schwachbier'. On arvatud, et soomekeelne linnanimi *Vaasa* on samast tüvest kui sõna *vaassa* 'qvas, svagdricka, spisöl'.

Čacheski phū 'Kirchspiel Ikalis', soome *Ikaalinen*; *čachesko* 'Kohl-', *čach* 'Kohl'. Siia on ühendatud soome sõna *kaali* 'kål, hvitkål'.

Čekanesko gāu 'Dorf *Otso* im Kirchspiel Sordavala'; *čekanesko* 'Stirn-', *čekan* 'Stirn'. Soomekeelne kohanimi näib kõigepealt kuuluvat ühte sõnaga *otso* 'bredpanna (epitet för björnen), nalle'; *otsonen* 'liten björn' ja kaudsemalt sõnaga *otsa* 'panna, äne, flint, front'.

Čierna 'Kirchspiel Kirvus', soome *Kirvu*; *čierna* 'Butterfass'. On arvatud, et tegemist on sõnaga *kirnu* 'tjärna, smörtjärna'.

Čini phū 'Kirchspiel Uguniemi', soome *Ukuniemi*; *čino* 'müde'. Selle mustlaskeelse kohanime tekkimiseks näib olevat kaasa aidanud lähedakõlaline soome sõna *uupua* 'sjunka ned af svaghet, tröttna, utmattas, digna, tryta, fattas, brista'.

Čiraneski filašni 'Gut *Juustila*'; *Čiranesko gāu* 'Dorf *Juustila*'; *čiranesko* 'Käse-', *čiran* 'Käse'. Tõlkimisel on lähtutud soome sõnast *juusto* 'ost'.

Domlaki phū 'Kirchspiel *Tohmajärvi*'; *domlako* 'Mehl-', *domlavitiko* 'mehlig', *domma* 'Mehl'. Nimi on võinud tekkida sel teel, et soome *Tohma* ja mustlase *domma* on kõlaliselt lähedased. Nime arengul on võinud kaasa aidata ka soome sõna *tohmea* tähendused 'moddig, muddrig', *tohmela* 'modd, mudder, lös snö'.

Gruõpaki phū 'Kirchspiel *Kuopio*', *Gruõpako fõros* 'Stadt *Kuopio*', *Gruõpako them* 'Kuopio-län'; *gruõpako* 'Graben-', *gruõpa* 'Graben, Keller'. Vrd. soome *kuoppa* 'grop, gropighet, ihålighet'.

Hampako fõros 'Stadt *Fredrikshamn*', soome *Hamina*; *hampa* 'Hanf'. Mustlaste rahvaetümoloogia on arvanud, et *Hamina* kuulub ühte sõnaga *hamppu* 'hampa'. Võib ka võimalik olla, et see mustlaskeelne nimi on saadud rootsist. Niisugusel juhul on nime *Fredrikshamn* lõpposa *hamn* tuletatud rootsi sõnast *hampa* pro *hamn* 'sadam'.

Kālo fõros 'Stadt *Tavastehus*', soome *Hämeenlinna*; *kālo* 'schwarz', soome *hämä* 'blandning, dunkel', *hämälä* 'dunklets hem'; 'Tavastland'.

Khassesko fõros 'Stadt *Heinola*'; *khassesko* 'Heu-', *has* 'Heu'. Soome nimi on tuletatud arvatavasti isikunimest *Heino*, aga mustlaste keelevaist on ühendanud selle kõlaliselt lähedase sõnaga *heinä* 'höstrå, hö, gräs, ört'. Vt. A. V. Forsman, Tutkimuksia suomenkansan persoonallisen nimistön alalla I, lk. 80.

Khūvareski phū 'Kirchspiel *Kerimäki*'; *khūvaresko* 'Knaul-', *khūvar* 'Knaul'. Nimi on ühendatud soome sõnaga *kerä* 'nystan'. Vrd. soome *keri* 'krets, omkrets, rundel, rand, kant omkring ngt; skroff; näfver som växer på björk efter det förstas aftagande'.

Līmaki filašni 'Gut *Liimatta*'; *līma* 'Leim', *līmako* 'Leim-', soome *liima* 'lim'.

Lindrako gau 'Dorf *Nukuttula* in *Sordavala*'; *lindrako* 'Schlaf-', *lindra* 'Schlaf'. On lähtunud soome sõnadest *nukku* 'sömn', *nukut-taa* 'söfva, insöfva'.

Mūraki phū 'Kirchspiel *Ilomants*', soome *Ilomantsi*; *mūrako* 'Beeren-', *mūra* 'Beere'. Nime teist osist on rahvaetümoloogia pidanud ühtekuuluvaks sõnaga *mansikka* 'smultron'.

Pušumeski phū 'Kirchspiel *Loppis*', soome *Loppi*; *pušumesko*, *puchumesko* 'Floh-', *pušum*, *puchum* 'Floh'. Mustlaskeelse nime tekkimisel on mõjustajaks olnud rootsi sõna *loppa* 'kirp', millel ei ole midagi muud ühist soome kohanimega peale samakõlalise.

Ričeski phū 'Kirchspiel *Keuru*', *rižeski phū* 'Keuru' (autori kirjapanek); *rič* 'Bär', autori keelejuhil *riž*. Rahvaetümoloogia on nime *Keuru* tuletanud sõnast *karhu* 'björn'.

Strannaki phū 'Kirchspiel *Lappvesi*', soome *Lappee*, *Lappeen-pitäjä*; *strannako* 'Strand-, Ufer-', *stranna* 'Strand, Ufer'. Mustlaskeelset nime tuletades on nähtavasti mõeldud *lape*, gen. *lapeen* tähendustele 'bredd, flata', *lapsen lappeet* 'barnlindeband', *airon-lape* 'ärblad', *lappelleen panna* 'ställa på bredsidan, på flata sidan', *lappet* 'ländsidor', *lappein* 'med sidan ätvänd; i fasad'.

Šliēvaki phū, *Chliēvaki phū* 'Kirchspiel *Kauhava*'; *šliēvako*, *chliēvako* 'Kellen', *šliēva*, *chliēva* 'Kelle', soome *kauha* 'slef, förläggare, skopa, össlef, kokslef, köksslef'.

Thūvalo fōros 'Stadt *Nyslott*', soome *Savonlinna*, *Thūvalo them* 'Savolaks', soome *Savo*; *thūvalo* 'rauchig', *thū* 'Rauch'. On arvatud, et soome *Savo* tuleb sõnast *savu* 'rök'.

Vēvakūga 'Kirchspiel *Kankaanpää*'; *vēva* 'Tuch, Zeug', soome *kangas* 'väf, väfnad; tyg, stoff; vadmal'. Tegelikult kuulub kohanimi *Kankaanpää* ühte teise samakõlalise soome sõnaga, nimelt *kangas* 'mo, hed, sandhed jne.'.

Siin ülal esitatud nimede hulgas võib olla niisuguseidki, mis kuuluvad etümoloogiliselt tõesti ühte sõnadega, millega neid on ühendanud mustlaste keelevaist. Siiski peab nentima, et vaevalt

on uutel sisserrändajatel olnud teadvust nime ja vastava sõna otsest ühtekuuluvusest, vaid nimesid tõlkides on toimitud kõigepealt ikkagi kõlalise mulje järgi. Rahvaetümoloogia on kindlasti tegur, mis on ikka ja alati avaldanud oma mõju seal, kus uued asunikud on võtnud üle algasunikude maa-alad ja kohanimed. Sakslastest teame, et palju endisi slaavi nimesid on tehtud kõnaliselt ja tähenduslikult täiesti germaanipäraseks. Ainult sel juhul on slaavi nimi läbinähtav, kui on olemas vanu kirjapanusid ajajärgust, kus slaavi traditsioonid olid veel tugevad. Vt. selle kohta F. Mentz, Ortsnamenkunde (Leipzig 1921), lk. 113 ja 6 jj-d. Kahjuks ei ole kohanimedid uurides mitte alati arvesse võetud rahvaetümoloogia suurt mõju.

Lõpuks on Soome mustlastel ohtrasti niisuguseid kohanimedid, milledele ei leia soome ega rootsi keelest ilmset tugipunkti. Osa nimesid saab seletada mustlaskeele enese seisukohalt, aga õige mitme tekkelugu jääb meile tumedaks. Muidugi võiks üks või teine nimi olla läbinähtavgi, kui tunda kohalikkude olude detaile, nagu kihelkondade, külade jne. sõimunimesid, topograafilisi tingimusi, mustlaste elamistingimusi ja muud. Puht-mustlase algupärased nimed võiksid olla järgmised:

Baro fōros 'Stadt Helsingfors', soome *Helsinki*; *bāro*, *baro* 'gross', *fōros* 'Stadt', seega siis kutsutakse Soome pealinna mustlaskeeles 'suureks linnaks', mis nimetus on täiesti arusaadav. Põhja-Eestis on Tallinngi sagedasti ainult Linn.

Bekkoski phū 'Kirchspiel *Pielisjärvi*'; *bekkosko* 'Fluss-', *bekkos* 'Fluss, Kanal, Bach'. Soome *järvi* 'sjö, insjö, träsk' mõju võib olla ainult õige kaudne.

Björököko stäriba 'Sörnäs Gefängnis (?)', soome *Sörnäinen*; *björököko* 'Birken-', *björk* 'Birke'.

Bokhali filašni 'Gut Kavantholm', soome *Kavantsaari*, *Bokhalo gāu* 'Dorf Kavantholm'; *bokhalo* 'hungrig', *bokh* 'Hunger'. Mustlaskeelne nimi on tekkinud nähtavasti sellest, et selles kohas ei ole mustlastel olnud suurt saagilõikust või on see ala üldse nälja käes kannatanud.

Bokhali phū 'Kirchspiel Uguniemi', soome *Uukuniemi*; vt. eelm.

Čurjaki phū 'Kirchspiel *Mäntyharju*'; *čurjako* 'Messer-', *čūri* 'Messer'.

Džoujaki phū 'Kirchspiel *Joutseno*'; *džoujako* 'Hafer-', *džou* 'Hafer'.

Džūvalo fōros 'Stadt Tavastehus', soome *Hämeenlinna*; *Džūvalo them* 'Tavastland', soome *Häme*; *džūvalo* 'lausig', *džuv*, *džū* 'Laus'.

Krabbaki phū 'Kirchspiel Rautus', soome *Rautu*; *krabba* 'Krebs'. Et seda kihelkonda on hakatud 'vähiks' nimetama, on saanud ehk aluse soome sõnast *rautu* 'forell', mis on samuti vee elanik.

Kramujaki berēga 'Kirchspiel Pihlajavesi'.

Kunubui 'Kirchspiel Jääskis', soome *Jääski*.

Kurkeski öja 'Insel Kloster Valamo'; *kurkesko* 'heilig', *öja* 'Insel'. On täiesti arusaadav, et Valamo on saanud oma kuulsate kloostrite tõttu käesoleva mustlaskeelse nimetuse.

Lenjako fōros 'Stadt Åbo'. Nimi võib olla ka tõlkelaen rootsi keelest.

Neurako gāu 'Dorf Kuokkaniemi in Sordavala'; *neurako* 'Birkenrinden-', *neura* 'Birkenrinde'.

Pirjako gāu 'Ort Kuparsaari'; *pīri* 'Kessel, Pfanne', *pirjako* 'Kessel-, Pfannen-'. Mustlaskeelne nimi võib ehk elliptiline tõlge olla niisugusest soome liitsõnast nagu *kuparikattila*.

Phūjako ennos 'Kapell Nuijamaa'; *phūjako* 'Land-, Erd-, Kirchspiel-', *phū* 'Erd, Land, Kirchspiel', *ennos* 'Ende'. Seega siis tähendab mustlaskeelne nimetus 'maa lõppu' või 'kihelkonna lõppu'. Abikihelkonnana on *Nuijamaa* võinud vägagi hästi saada niisuguse nime.

Ronkilaki phū 'Kirchspiel Sordavala', soome *Sortavala*.

Strannaki phū 'Kirchspiel Lappvesi', soome *Lappee*, *Lappeenpitäjä*; *strannako* 'Strand-, Ufer-', *stranna* 'Strand, Ufer'. Nimi võib ehk olla rahvaetümoloogiline tõlgitsus. Vt. sama sõna eelmises nimederühmas.

Tini phū 'Kirchspiel Jaakkima'; *tino* 'klein'.

Tino fōros 'Ort Trangsund'; vt. eelm. Nimi võiks olla ehk kaudne tõlge rootsi sõnast *trång* 'kitsas, ahas'.

Tuskaki phū 'Kirchspiel Teisko'. Thesleff on selle nime võtnud sõnaraamatusse mustlaskeele uurija Reinholmi järgi. Pole võimatu, et *Tuskaki* on kas kirjutus- või desifreerimisviga pro *Teiskaki*. Kui diftong *ei* on kirjutatud lohakalt ning *i-l* on jäetud punkt ära, võib seda väga kergesti lugeda *u*-ks.

Thāvengiōro 'Stadt Willmanstrand', soome *Lappeenranta*; *thāvengiōro* 'Spinnhaus'. Nimi näib olevat saadud mõne Lappeenranna karistusmaja järgi, millega mustlastel on olnud tegemist.

Öja 'Festung Sveaborg', soome *Viapori*, nüüd *Suomenlinna*; öja 'Insel'. Siia kuulub ka *Öjaki stäriba* 'Gefängnis in Sveaborg'. Nimi on saadud sellest, et Suomenlinna kindlus ja vangla on saarel.

Viimases rühmas toodud nimed on moodustatud mitmesuguseil põhimõtteil. Näeme nimesid, mille kujundamisel on lähtunud koha tüüpilisemast omadusest, nagu suur, väike, must, püha. Teiste nimede lähtekohaks on olnud mõni kohta iseloomustav maastikuline nähtus, nagu jõgi, oja, rand, saar. Taimeriigist on olnud nime aluseks kask, kaer, toht ning loomariigist täi ja vähk. Tööriistadest ja anumatest on kohale nime andnud nuga ja pada. Omapäraseks nimeandjaks on olnud nälg ja karistusmaja. Ka teiste rahvaste kohanimestikus kasutatakse samu põhimõtteid, mida on silmas pidanud Soome mustlased. Soomekeelsete kohanimedele tuletamise suhtes vaadatagu V. Nissilä juba mainitud teost „Vuoksen paikannimistö“, Soome rootsi kohanimedest I. Westman'i „Nyländska önamn“, Saksa nimedest F. Mentz'i „Deutsche Ortsnamenkunde“ jnc.

Soome mustlaste kohanimed ei suuda eriti palju huvitavat pakkuda puhtkeeleliselt, vaid nende peahuvitavus ning tähtsus seisab selles, et meil on võimalik hästi selgelt näha, mis printsipi järgi on uus rahvas, kes on asunud algelanikkude hulka, saanud kohanimed. Nagu ülal on ilmnenu, on põhimõtted olnud järgmised:

1. Algelanikkude kohanimed on võetud üleniisugustena.

2. Algelanikkude kohanimed on tõlgitud oma keelde. On tõlgitud kas kogu nimi või selle alg- või lõpposa.

3. Algelanikkude kohanimed on tõlgendatud rahvaetümoloogiliselt.

4. Uustulnukad on loonud oma kohanimestiku, millele ei ole otseselt sidet algelanikkude kohanimestikuga või seos on äärmiselt kaudne.

Neli momenti mustlaskeelse kohanimestiku tekkimisloos ei ole ainulaadsed. Neid esineb mujalgi, kus eri rahvad on tihedasti kokku puutunud. Soome mustlaste keeles tulevad need momendid vaid äärmiselt ilmekalt ning selgelt esile. Siin ei ole taustad suutnud tuhmuda. Ei ole ju mustlased olnud Soomes kauemini kui

umbes 400 aastat ja meil on peaaegu ikka käepärast mustlaskeelse nime soome või rootsi vaste. Teiste rahvaste juures ning teistes oludes pole alati võimalik selgusele jõuda, mis on just nime saamise peategur olnud. Eriti rasked on lood rahvaetümoloogiliste nimede tõlgitsemisel. Kui algkeelset nime pole teada, ei ole kuidagi võimalik öelda, millest rahvaetümoloogiline nimi on lähtunud. Siin ei saa meid aidata keelelised kriteeriumid ega võtted, mida kasutatakse kohanimedele etümologiseerimisel.

Et esitatud nelja momenti tuleb arvestada mujalgi seal, kus kaks rahvast on tihedasti kokku puutunud, osutavad ka Eesti rootsikeelsed alad. Näiteks Noarootsit võttes kohtame selles kihelkonnas kõigepealt mõlemapoolseid laenamisi: rootsi *Pasklop* < eesti *Pasklpa*, praegu *Paslepa*, rootsi *Salk* < eesti *Salajõgi*, eesti *Pürksi* < rootsi *Birkas*, eesti *Eistrepa* < rootsi *Äistorbi*, riigirootsi *Österby*. Teiseks on siingi tõlkenimesid: eesti *Vanaküla*, rootsi *Gambi* < *Gammalby*. Kihelkonna nimi *Noarootsi* on rahvaetümoloogiline tõlgendus rootsi nimest *Nuka*, millel ei ole midagi ühist *nuga*-sõnaga. See on liitnimi, mille esimene osis on Eesti rootsi *nukk* 'Spets, udde' (Freudenthal-Vendell, Ordbok öfver estländsk-svenka dialekterna) ja teine osis *ai* 'ö'. Seega siis tähendab see nimi umbes 'Neemesaar'. Lõpuks on Noarootsis olemas kohanimesid, kus kummagi rahva traditsioonide vahel ei ole keelelist sidet, nagu eesti *Tukse*, rootsi *Bergsby*.

Tuntud kohanimesid käsitlevais teoseis on siin eriti rõhutatud kohanimedele rahvaetümoloogilist laenamist puudutatud üksnes põgusalt mööda minnes või ei ole üldse puudutatud. Kõige huvitavamaid näiteid rahvaetümoloogia kohta on A. Dauzat' töös „Les Noms de Lieux. Origines et évolution“. Paris 1926), eriti lk. 71 jj-d ja 168 jj-d. Ometi ei ole Dauzat'gi rahvaetümoloogia tähtsust küllalt esile tõstnud.

Soome mustlaste juurde tagasi minnes tuleb mainida veel kohanimesid väljaspool Soome piire. Neid nimesid ei ole meil palju teada, teadaolevad aga on moodustatud samadel põhimõtetel nagu nimed, mis käivad Soome territooriumi kohta:

Bějresko fōros 'St. Petersburg'; *bějresko* 'Schiff(s)-', *bějro* 'Schiff, Fahrzeug'. Nimi on saadud nähtavasti Leningradi sadamate ja laevateede järgi.

Len 'Gouvernement Olonets in Russland'. Lähtesõnaks on olnud *lén* 'jõgi'.

Lenjako fōros 'Stadt Olonets in Russland'.

Norjako them 'Norwegen'; nimi on kujundatud soomekeelse *Norja* 'Norge' järgi.

Pējresko fōros 'St. Petersburg'; nimi on ilmselt kontaminatsioon allpooljärgnevast nimest ja juba esitatud vastest *Bējresko fōros*.

Pērosko fōros 'St. Petersburg'; *Pēros* 'Peter'. Nime moodustamisel on olnud eeskujuks sama nimi teiste rahvaste keeles, kellega mustlastel on olnud kokkupuuteid. Vrd. soome *Pietari* 'Leningrad, Peeter', rootsi *St. Petersburg* ja *Peter*, vene *Peterburg* ja *Pjotr*.

Portiko them 'Russland'; *portiko* 'Russe', *portiko passano* 'griechisch-katholisch', *portiko passiba* 'griechisch-katholischer Glauben'.

Riggakiēro 'Land der Syrjänen'; mustlaste rahvaetümoloogia on arvanud, et soome *syrjäni* 'sürjan' ja *syrjä* 'kant, rand, brädd, sida; näs; väfstock' kuuluvad ühte. Vrd. *riggako* 'Seiten-', *rig* 'Seite'.

Saksatiko them 'Deutschland'; *saksatiko* 'deutsch', mis on laenatud soome keelest < *Saksa* 'Tyskland', *saksalainen* 'tysk'.

Svēdi, *Svēdiko them* 'Schweden'. Thesleff on arvanud, et mustlaskeelse nime lähtekohaks on alamsaksa *Sweden*.

Virosko them 'Ingermanland', soome *Viro* 'Estland'.

Lõpuks mainitagu käesolevas ühendis ka mustlaste isikunimesid, millede kohta on juba öeldud, et neid tuletades on käidud samade põhimõtete järgi, mida on kasutatud kohanimedele moodustamisel. Enamik meile teada olevaid nimesid on üle võetud soome või rootsi keelest ning mustlaskeele nõuete järgi teatud määral ümber kujundatud. Näiteks *Antus* 'Anton', *Frēdis* 'Friedrich', *Gustus* 'Gustaf, August', *Hunnus* 'Johann', *Kallus* 'Karl, Kalle', *Kusta* 'Kustaa', *Majus* 'Marie, Maiju', *Manus* 'Magnus, Maunu', *Mīna* 'Miina', *Pēros* 'Peter, Per', *Santus* 'Alexander, Santtu'. Omapäraseid nimed on *Feja*, *Fōja* 'Johann' ja *Šlanka*, *Chlanka* 'Anton'. Tähelepandav on nimi *Čerko kašt*, mille kohta on öeldud, et see tähendab 'Thomas, soome Tuomas'. *Čerko kašt* tähendab tavaliselt 'toomingas'. Mustlaste keelevaist on järelikult arvanud, et soome *Tuomas* ja *tuomi* 'häg' on samast tüvest. Nime *Mačo* 'Mathias' puhul on võinud teadvuses olla sõna *mačo* 'Fisch'.

SUMMARY.

The Place-names of the Finnish Gipsies.

The Finnish gipsies possess a list of place-names in their own language. This is not necessarily the case with the gipsies of other countries. How the Finnish gipsies got their place-names is noteworthy from the point of view of the general problems of place-names. We can define four principles which have been followed. First of all come names which have been taken over from the Finnish language. The Finnish name has only been adapted to the phonological demands of the gipsy language. Secondly the Finnish place-name has been translated into Romany. In the case of compound names three methods have been used: the whole name, or its first or last part have been translated. Some Swedish place-names, too, have been translated. The third group of words is that, in which the gipsy's instinct for languages has connected the place-name with a word resembling it in sound, but this word need not actually belong to the etymology of the place-name. There are fairly many such place-names which have been explained and translated according to folk etymology. Lastly there are Romany place-names which have no lingual connection with the Finnish ones but which originated among the gipsies themselves. In forming the latter names the topography, flora, fauna, or some other characteristic of the place was used. The principles of the creation of place-names which have been established among the Finnish gipsies repeat themselves elsewhere, too, where intensive intercourse has taken place between two nations, or where another nation has penetrated later, conquering the areas of the original inhabitants. There are good examples of this in north-western Estonia where Swedes and Estonians live together, or where a previously Estonian area has become Swedish and *vice versa*. The folk-etymological interpretation and then, accordingly, the translation from one language into another of place-names must be

especially stressed. If we do not know what the place-name was in the language of the original inhabitants, we cannot know where the folk etymology proceeded from and might come to the conclusion that the name only originated with the new settlers. In investigating names which have arisen under the influence of folk etymology the usual criteria and methods which are used in etymologizing are of no use.